

Opplevde grensehinder i skogsbasert bioøkonomi – Norge og Sverige

Svinesundskommittén

B

The Bioeconomy Regions
in Scandinavia

Innhold

Sammendrag	3
Grønn vekst og innovasjon	4
Svinesundskomiteens oppdrag	4
Hva er bioøkonomi?	5
Strategier for økt bruk av trekonstruksjoner i større bygg	6
Internasjonalt grensehinderarbeid for utvikling av næringslivet	8
Nordisk ministerråds visjon	8
Rammeverket som styrer grensehinderarbeidet	8
Sammenhengende felles bygge marked i Norden	9
Ulike byggeforskrifter i Norden – prioriterte grensehinder	9
Grensehinder innenfor skogsbasert bioøkonomi løftes frem i EU	10
Forenkle, effektivisere og øke kvaliteten i byggebransjen	11
Fremtiden er digital med åpne digitale standarder	11
Aktørenes opplevelser av grensehinder	12
Pandemi – stengte grenser og delte samfunn	18
Høy pris for grensependlere og lokalt næringsliv	18
Svinesundskomiteens samarbeidsrolle	18
Vareflyten har fungert	19
Problemer knyttet til arbeidskraft	19
Tilliten til hverandre svikter	19
Å løse grensehinder er regional utvikling	21
Konklusjoner når det gjelder grensehinder innen skogsbasert bioøkonomi	22
Mange grensehinder sitter i detaljene	22
Kompetanse over grensen	22
Offentlige støtteordninger må bidra til verdiskaping	22
System og krav til bærekraft må være kompatible	22
Positiv grensekultur er ferskvare	23
Regional utvikling på kort og lang sikt	23

Sammendrag

Grensehinder knyttet til skogsbasert bioøkonomi er fokus for Svinesundskomiteens oppdrag i Interreg-prosjektet *Bioeconomy Regions in Scandinavia*. Målgruppen for prosjektet er små og mellomstore bedrifter som produserer biobaserte produkter og tjenester fra hovedsakelig skogsbaserte råvarer. Denne rapporten presenterer et bredt bilde av utfordringer og behov knyttet til grensehindre basert på intervjuer med en rekke aktører som arbeider innen skogsbasert bioøkonomi. Parallelt er grensehinderarbeidet på nordisk nivå og innenfor EU fulgt opp.

De nordiske landenes byggeforskrifter og krav til byggevarer er ulike, noe som gjør det vanskelig for byggefirmaer å operere over landegrensene. En harmonisering av byggeforskrifter i Norden er også nært knyttet til fortsatt digitalisering og utvikling av sirkulær økonomien i Norden. "Ulike byggeforskrifter i Norden" er et grensehinder og står nå på dagsordenen for de nordiske ministrene med ansvar for bygg og boliger. Det er etablert en styringsgruppe for å drive harmoniseringsarbeidet raskere fremover.

I løpet av 2021 gjennomførte Svinesundskomiteen intervjuer med en rekke aktører knyttet til skogsbasert bioøkonomi. Sammen med resultatene fra tidligere intervjuer av gründere og bransjerepresentanter vises et entydig bilde. Aktører i den skogsbaserte bioøkonomien må forholde seg til et stort antall formelle grensehinder knyttet til ulike byggeforskrifter, noe som direkte hemmer mulighetene for næringslivet. Intervjuobjek-

tene peker at forskjeller i detaljer skaper vanskeligheter. Dette er lett å overse, og dermed øker risikoen for økte kostnader eller forskyvninger av tidsplaner. I tillegg er det forskjeller rundt arbeidsmetoder, definisjoner av begreper, språk og kultur. Systemene og kravene til bærekraft som nå utvikles, må også være kompatible for ikke å hemme virksomheten over grensen.

Den pågående pandemien har gjort samarbeid og grenseoverskridende forretningsmessig virksomhet vanskeligere. Offentlige aktørers rolle blir nå enda viktigere for økt integrering og næringsvirksomhet i grenseområdene. Intervjuobjektene opplever et stort behov for økt samarbeid mellom svenske og norske offentlige aktører. For eksempel oppleves regler som hindrer finansiering ved bruk av testmiljøer på den andre siden av grensen. Det understrekes også et behov for å styrke samarbeidet mellom høyere utdanningsinstitusjoner og universiteter.

Hovedmålet med grensehinderarbeidet som er å skape vekst, innovasjon og arbeidsplasser, gjør det nødvendig med jevne mellomrom å diskutere hvilke tiltak i det regionale grensehinderarbeidet som har størst effekt. Den rette balansen mellom langsiktig og kortsiktig arbeid kan bidra til økt suksess. At diskusjoner om grensehinder må gjennomsyre hele den regionale utviklingen og knyttes tettere til innovasjonsarbeid, vektlegges også av intervjuobjektene. Sammen kan vi styrke utviklingen av bedrifter i grenseregionen.

Annika Daisley, Svinesundskommittén

Grønn vekst og innovasjon

Klimakrise og bærekraftsmål har styrket fokuset på grønn og bærekraftig innovasjon. Flere nordiske prosjekter har de siste årene hatt som mål å fremme industriell trekonstruksjon i Norden. Økt bruk av tre- og treprodukter i bygg og anlegg er viktig for både Norge og Sverige.

Interreg-prosjektet Grön tillväxt trä – rethinking wood la til rette for utvekslingen av kunnskap, design og produksjon mellom ulike næringer, kunnskapsinstitusjoner og regioner. Resultatet er trebaserte produkter av høyeste kvalitet, som gir nye, grønne forretningsmuligheter. Samarbeidet har også spredt kunnskap knyttet til brann, lyd og inneklima, behovet for betydelige reduksjoner i karbondioksidutslipp og hvordan betong og stål kan erstattes med tre i private og offentlige bygninger.

Erfaringene og kunnskapene videreføres i Interreg-prosjektet Bioeconomy Regions in Scandinavia. Målgruppen for dette prosjektet er små og mellomstore bedrifter som produserer biobaserte produkter og tjenester hovedsakelig fra skogsbaserte råvarer. Fokusområdene er bærekraftig bygg i tre, innovasjoner fra skogen, fossilfri emballasje og reststrømmer. De regionale aktørene i prosjektet er Västra Götalandsregionen, Viken fylkeskommune, Svinesundskommittén, Fyrbodals kommunalförbund, Innovatum Science Park, Innlandet fylkeskommune, Region Värmland, Region Dalarna, Paper Province, IUC Dalarna og mange næringslivsaktører i Norge og Sverige.

Svinesundskomiteens oppdrag

Identifisering og løfting av grensehinder knyttet til den skogsbaserte bioøkonomien er Svinesundskomiteens fokus i de ovennevnte Interreg-prosjektene. I 2020 ble norske og svenske næringslivsledere innen byggebransjen samt skogbruk og treindustri intervjuet. Resultatene beskrives i rapporten *Upplevda gränshinder kopplade till träbyggnation*.

Denne nye rapporten gir et enda bredere bilde av utfordringer og behov innen grensehinderområdet, etter kompletterende intervjuer med en rekke aktører knyttet til skogsbaserte bioøkonomien. Parallelt har utviklingsarbeidet på nordisk og EU-nivå blitt fulgt opp.

Etter nesten to år med pandemi og en sterk innvirkning på grensesituasjonen, oppsummeres situasjonen for svenske og norske bedrifter og for grensesamfunnene.

Gjennomførte intervjuer

Totalt ble det gjennomført 10 intervjuer om grensehinder med representanter fra svenske og norske bedrifter innenfor prosjektet Bioeconomy Regions in Scandinavia. Intervjuobjektene representerer ulike aktører i prosjektet. Målet er å beskrive bedriftene og aktørenes utfordringer og muligheter ved grenseoverskridende næringsliv og samarbeid.

Hva er bioøkonomi?

Bioøkonomi involverer bærekraftig bruk av våre biobaserte naturressurser for produkter, tjenester og energi. Målet er å redusere klimapåvirkningen og bruken av fossile råvarer. Å øke den bioøkonomiske delen av økonomien er høyt prioritert. Vi må gå over fra et fossilt samfunn der vi bruker fossile karbonforbindelser til et bioøkonomisk samfunn der vi bruker karbonforbindelser som naturen gjenskaper.

Kilde: SCB, Bioøkonomi – Regioner i samverkan

Bioøkonomi i Sverige

- Bioøkonomi i Sverige utgjorde 6,3 % av BNP og 6,8 % av den totale sysselsettingen (2017 ifølge rapporten *Bioøkonomi – regioner i samverkan*).
- Merverdi: SEK 293 milliarder (Statistisk sentralbyrå 2017)
- Antall ansatte: 335.086
- Merverdi per sysselsatt: SEK 874 000

Bioøkonomi i Norge

- Bioøkonomi i Norge utgjorde i overkant av 5 % av den totale sysselsettingen (SSB, 2015). Ifølge rapporten *Socioeconomic Indicators to Monitor Norway's Bioeconomy in transition*, NIBU fra 2020 er bioøkonomi en bransje i utvikling med stort potensiale.
- Merverdi: 129,5 milliarder kroner (SSB 2017)
- Antall ansatte: 130.257
- Merverdi per sysselsatt: NOK 994.000

Strategier for økt bruk av trekonstruksjoner i større bygg

Nasjonale strategier

Sverige har en nasjonal strategi fra 2004, som har som mål å fremme økt bruk av tre- og treprodukter i bygg. (Ds 2004: 1). Siden 2018 har det vært fokus på trekonstruksjon som handler om å bygge flere boliger på riktig måte, møte dagens klimautfordringer, forme våre urbane miljøer, styrke svensk eksport og skape vekst i både by og land. (N2018.27)

Norge har lange tradisjoner for bruk av tre i eneboliger og andre mindre bygg slik som mindre næringsbygg og driftsbygninger. Utvikling av ny teknologi har gjort det mulig å bruke trevirke i større bygg og konstruksjoner. Ved bruk av massivtrekonstruksjoner eller limtrekonstruksjoner er det blitt mulig å bygge i høyden, også i urbane strøk. (Meld. St. 41 (2016-2017))

Regionale strategier

På regionalt nivå har regioner og fylkeskommuner bestemt seg for klimastrategier og regionale utviklingsstrategier basert på fordelene ved å bygge i tre.

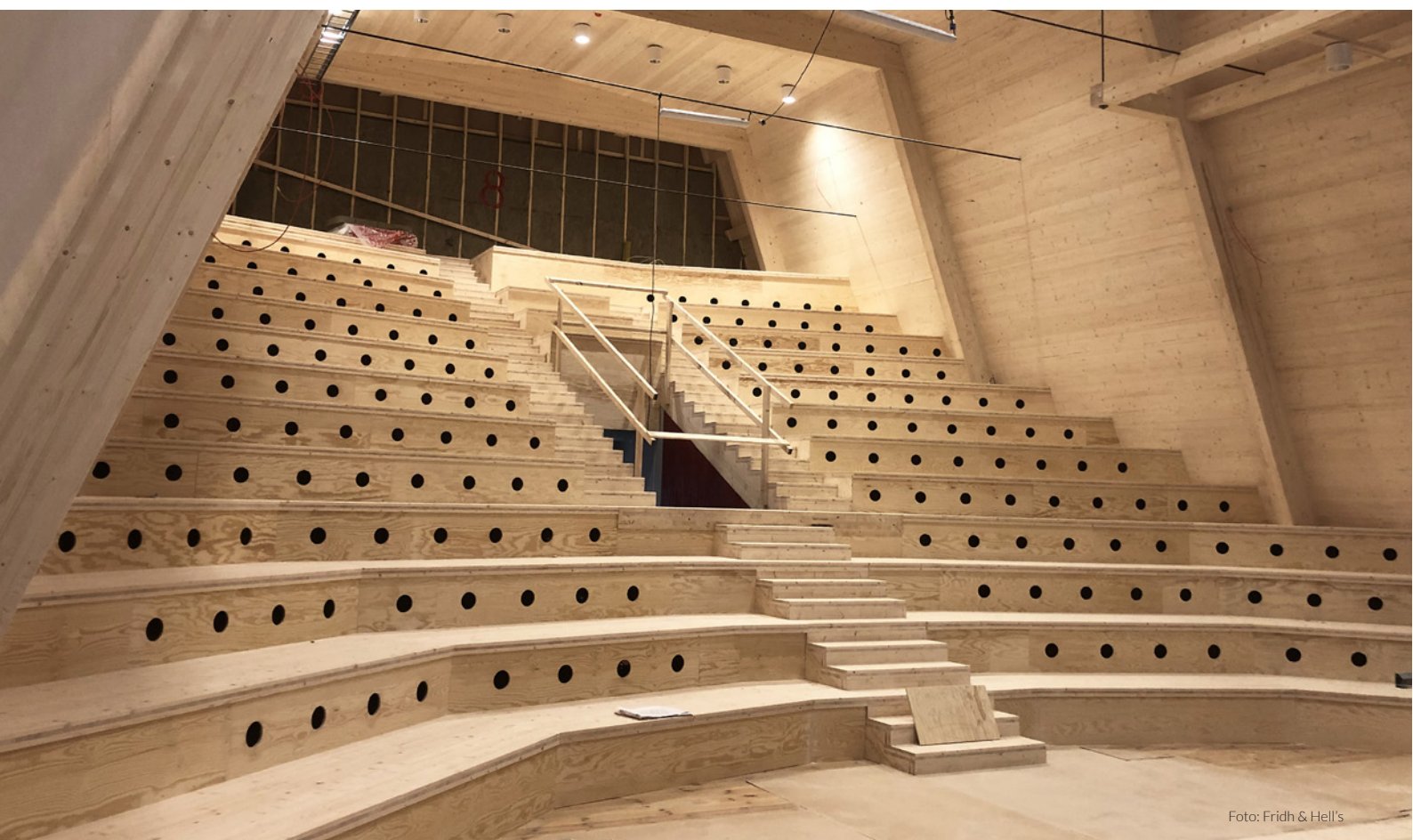

Foto: Fridh & Hell's

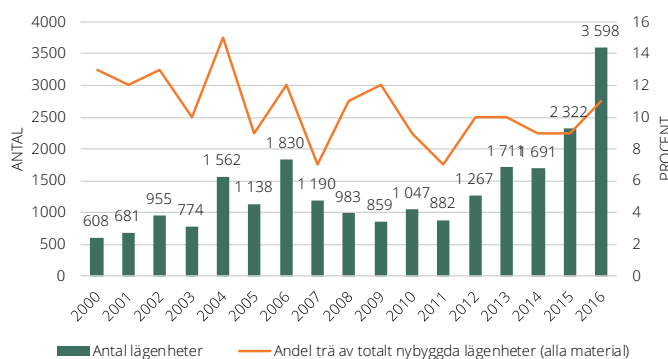
Foto: Erik Burås Studio B13

Trekonstruksjon i Sverige

Trekonstruksjon i eneboligboligmarkedet utgjør i dag om lag 80-90 prosent av nyproduksjonen av boliger. Interessen for produksjon av leilighetsbygg med trekonstruksjoner har økt. Boverket har anslått at Sverige må bygge rundt 700.000 nye boliger innen 2025.

Behovet er så stort på grunn av sterk befolkningsvekst og sterk urbanisering, men også at boligbyggingen har ligget etter helt siden tidlig på 1990-tallet. Nå har boligbyggingen tatt seg opp igjen i Sverige, gått noe ned det siste året, men ligger nå på et høyere nivå. For å nå Boverkets behovsvurdering må Sverige øke byggingen betydelig igjen.

Lägenheter i nybygga ordinära flerbostadshus med stomme av trä

Källa: SCB, Inriktning för träbyggande (N2018.27)

Trekonstruksjon i Norge

Norge har en lang tradisjon for å bruke tre til boliger. I dag brukes tre som konstruksjonsvirke i mer enn 85 % av ny produksjon i eneboliger og boligblokker (fire til seks-person boliger), mens leiligheter tradisjonelt er bygget i stål og betong. KL-tre (krysslaminert tre) som en bærende konstruksjon i relevante markedssegmenter utgjør bare rundt 5 % av det totale markedet i Norge ifølge Trebruk AS analyse. En norsk produsent av KL-tre er etablert og vil bidra til økt fokus på bruk av KL-tre. Beregninger viser at marknadsandelen kan øke till rundt 15 % i 2030. Arkitekter og entreprenører bedømmer at Norge i en 10 års periode kan bruke tre som konstruksjonsvirke i over 40% av alle nybygg. Det kan bli et resultat om regjeringens trestrategi føres videre i alle kommuner.

Internasjonalt grensehinderarbeid for utvikling av næringslivet

Nordisk ministerråds visjon

Det offisielle nordiske samarbeidet skjer innenfor rammen for Nordisk ministerråd og Nordisk råd og omfatter Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige samt Færøyene, Grønland og Åland (www.norden.org). Visjonen er at **Norden skal være verdens mest bærekraftige og integrerte region.**

Rammeverket som styrer grensehinderarbeidet

Fri bevegelse innenfor EU har eksistert i Norden siden 50 tallet gjennom passunionen, og er rammeverket for vårt arbeid med grensespørsmål. Under pågående pandemi ble det tydelig at det finnes en riksgrense mellom Norge og Sverige. Passunionen fra 1952 ble forlatt av nordiske institusjoner og nordisk koordinering lyste med sitt fravær. Når den fysiske grensen mellom Norge og Sverige ble stengt i lang tid for innbyggere og arbeidspendlere framsto de grensehinder som vi er vant til som banale.

At Norge står utenfor EU påvirker naturligvis forholdene for både bedrifter og mennesker. Norge inngår i det indre markedet, men inngår ikke i tollsamarbeidet. Som EU-land får Sverige dermed en spesiell situasjon ved EU:s ytre grense. Grensehinderarbeidet bedrives innenfor det nordiske samarbeide (www.norden.org)

Den Europeiske Kommissjonen har lansert pilotinitiativet b-solutions for å adressere juridiske og administrative grensehinder langs EU:s indre landegrenser. Innenfor EU finnes det store kultur- og språkforskjeller som vi alle er klar over og tilpasser oss til for å unngå misforståelser. I Norden derimot deler vi mange historiske, språklige, økonomiske og kulturelle bånd. Dette gjør at vi mange ganger oppfatter oss "som like", noe som gjør at vi stadig overraskes av hvor lett det er å misforstå hverandre.

Svinesundskomiteens oppdrag innenfor Nordisk ministerråd

Svinesundskomiteen grensehinderoppdrag er koblet til Nordisk embetsmannkomite for regionalpolitikk (ÅKR) innenfor Nordisk ministerråd. I avtalen med Nordisk ministerråd finnes følgende oppdrag for Svinesundskomiteen:

Identifera och minimera gränshinder samt stödja regional utveckling, innovation och tillväxt i ett hållbart perspektiv.

Nordisk ministerråds definisjon av grensehinder

"Lover, offentlige regler eller praksis som hindrer individers mobilitet eller bedrifters muligheter for å arbeide over grensen i Norden".

Grensehinder kan deles inn i flere typer:

- **Formelle hinder** = grensehinder som er basert på at landenes lover og regler ikke fungerer optimalt sammen.
- **Uformelle hinder** = grensehinder som er basert på informasjon som er bristende eller vanskelig å få tilgang på.
- **Administrative hinder** = grensehinder som er basert på at offentlige myndigheter tolker regelverk eller har administrative rutiner som vanskeliggjør samarbeid for bedrifter eller arbeid på over grenser.
- **Flerdimensjonale hinder** = grensehinder som delvis er basert på lover, regler og praksis og delvis på informasjon som er mangelfull eller vanskelig å få tilgang på.
- **Mentale hinder** = grensehinder som kan skyldes på brist på nettverk, forskjeller i bedriftskultur og våre bekvemhetssoner.

Sammenhengende felles byggemarked i Norden

De nordiske landenes byggeforskrifter og krav til byggevarer varierer, noe som gjør det vanskelig å handle, og vanskeliggjør forutsetningene for at byggefirmaer skal operere over landegrensene. For eksempel kan det handle om krav til brannbeskyttelse, fuktighet, vann og avløp. Bedriftseiere som ønsker å svare på anbud for eksempel i Norge, kan også synes det er vanskelig å finne ut hvilke regler som gjelder. Noen ganger belastes et gebyr for at selskaper skal få tilgang til nasjonale tilpasningsdokumenter.

Harmonisering av byggeforskrifter i Norden er også nært knyttet til fortsatt digitalisering og utvikling av sirkulærøkonomien i Norden. Både digitalisering og utvikling av sirkulære systemer vil være enklere med felles regler. Hvis trenden går i motsatt retning, er det stor risiko for at det skapes nye grensehinder for næringslivet.

For å få til endring ble det vedtatt en felles erklæring på nordisk ministermøte 2018, der de nordiske statsrådene for bygg og bolig uttalte at de ønsker å fremme et sterkt og integrert byggemarked i Norden ved å arbeide for å fjerne barrierer som begrenser mulighetene for selskaper til å bygge i andre nordiske land.

Ulike byggeforskrifter i Norden – prioriterte grensehinder

”Ulike byggeforskrifter i Norden” er et grensehinder og står nå på dagsordenen for de nordiske ministrene med ansvar for bygg og boliger. Som drivkrefter for fremtidig regulatorisk utvikling peker de på et bedre kunnskapsgrunnlag, innovasjon og digitalisering. Det som har skjedd de siste årene på nordisk nivå er at harmoniseringsarbeidet fortsetter og det er dannet en styringsgruppe.

Styringsgruppen prioriterer harmonisering av byggeforskrifter. Det handler om å:

- **Styrke samarbeidet på området klimaerklæring for bygninger.** (Et av Nordens visjonsprosjekter om bygging med fokus på LCA for bygging vil bli inkludert.)
- **Utvikle en nordisk metode for å skape en sirkulær økonomi i bygg og anlegg.** (Inkluderer et finsk formannskapsprosjekt på Nordic Circular Construction Network.)
- **Sikre digital harmonisering på passende områder.**

Grensehinder innenfor skogsbasert bioøkonomi løftes frem i EU

Byggebransjen, slik som hele skog og tresektoren, er viktige bransjer innenfor EU. The Association of European Border Regions (AEBR) er den organisasjonen som samler Euoperiske grenseregioner. I løpet av de siste årene har AEBR hatt fokus på nettopp skogsbasert bioøkonomi, noe som blant annet resulterer i at Svinesundskomiteen har fått direkte tilgang til europeisk kompetanse innenfor grensehinder.

I 2021 gjennomførte AEBR en fordypningsstudie *Perceived border obstacles linked to wood construction*, der en del av arbeidet fokuserte på harmoniseringen av det nordiske byggerregelverket. Utrederens forslag til den nordiske styringsgruppen omfatter fem områder (se faktaboks). Ett nordisk pilotprosjekt innenfor "tilgjengelighet, universell utforming/design" har blitt avbrutt ettersom forskjellene mellom landenes lovgivning på nåværende tidspunkt ble bedømt til å være for store.

Hele AEBR-studien ble presentert ved årsskiftet av 2021/2022 i en rapport som illustrerer "Hovedfunn og erfaringer" sammen med anbefalinger til lokale, regio-

nale, nasjonale og europeiske institusjoner. Svinesundskomiteen er også en av syv aktører som er valgt ut til å bidra med en «sak» i form av historiefortelling. Dette viser at når vi jobber med grensehinder, må vi først gå ned i materien hos bedriftene i grenseregionen, for deretter å kunne gi innspill både på nasjonalt og nordisk nivå så vel som til EU.

Arbeidsgruppe 1: Tilgjengelighet, universell utforming/design

Arbeidsgruppe 2: Eurokoder, dimensjonering, byggeproduktregler (CPR)

Arbeidsgruppe 3: Energi, isolering, kulldioksyd-utslipp, livssyklusanalyse (LCA)

Arbeidsgruppe 4: Brannbeskyttelse, sikkerhet, yrkessikkerhet

Arbeidsgruppe 5: Hygiene, helseaspekter (støy, dagslys, ventilasjon, radon osv.)

” Att inte veta exakt vad som gäller vid ett norskt anbud är en hämmande faktor. Osäkerhet uppstår om vi trampar utanför checklistan och inte vet hur kostnaderna blir.

Jonas Fred Hell, Adm.dir. og deleier,
Fridh & Hells Bygg AB

Forenkle, effektivisere og øke kvaliteten i byggebransjen

Det pågår akkurat nå flere initiativer hos myndighetene og aktørene innenfor byggebransjen for å forenkle, effektivisere og øke kvaliteten innenfor byggesektoren. Ikke minst for å drive klima- og miljøarbeidet fremover. Boverket i Sverige gjennomfører en gjennomgang av bygge- og anleggsforskriften for å skape et forenklet og konsistent regelverk. Den nye reguleringsmodellen påvirker ikke kravene etter lov og forskrift. Det er Boverkets gjennomføringsforskrifter som omfattes av arbeidet, og etter gjennomgangen vil byggeforskriftene bestå av færre regler, utformes som funksjonskrav og inneholde bare bindende forskrifter.

De siste årene har Direktoratet for byggkvalitet (tilsvarende det svenske Boverket) jobbet med å forenklet regelverket for byggenæringen, dvs. byggteknisk forskrift. Dette har medført at enkelte krav er fjernet uten at det har gått på bekostning av viktige kvaliteter og sikkerhet. I tillegg har forskriften fått en bedre struktur med klarere bestemmelser. Plan – og byggesøknadsprosessen er også for en stor del digitalisert, deriblant med digitale sjekklister slik at søknadsprosessen blir mer effektiv.

Fremtiden er digital med åpne digitale standarder

I Sverige jobber medlemsorganisasjonen BIM Alliance også for bedre samfunnsbygging ved hjelp av BIM – digital strukturert informasjonshåndtering. I 2018 tok ledende aktører i byggebransjen og BIM-alliansen i prinsippet en felles beslutning om å bruke GTIN, Global Trade Item Number, som standardisert identifikasjon for byggevarer. For å fremskynde overgangen har 5 av Sveriges største byggentreprenører nå stilt skarpe krav til bruk av GTIN på alle byggevarer fra 1.juli 2022.

Byggenæringens Landsforening (BNL) har utarbeidet Digitalt Veikart som er en digital strategi for byggenæringen. PDT Norge er en medlemsorganisasjon som fremmer standardisering og utveksling av produktinformasjon i bygg-, anleggs- og eienomsnæringen ved å utvikle, forvalte og distribuere digitale produktdatamaler (PDT). I 2021 ble også Samordningsrådet for digitalisering etablert av kommunal- og moderniseringsdepartementet, og er et samarbeid mellom myndighet og næring med mål om en mer bærekraftig bransje gjennom digitalisering.

Hva er GTIN?

GTIN (Global Trade Item Number) er et standardisert globalt unikt nummer som skapes av respektive bedrifter og tildeles hvert unike produkt. GTIN muliggjør merking med en unik strekkode som fungerer for identifikasjon av produktene og som kan benyttes til for eksempel digital håndtering innenfor logistikk og i forvaltning.

Aktørenes opplevelser av grensehinder

I 2020 ble norske og svenske bedriftseiere innenfor byggebransjen samt skogs- og treindustrier intervjuet. Intervjuene resulterte i Svenesundskomiteens rapport "Upplevda gränshinder kopplade till träbyggnation". Deretter har kompletterende intervjuer blitt gjennomført med en rekke aktører innenfor skogsbasert bioøkonomi. Bildet som trer frem er et stort antall formelle grensehinder knyttet til ulike byggeforskrifter sammen med ulikheter omkring arbeidssett, definisjoner av begrep, språk og kultur. Påfølgende avsnitt er en sammenstilling av intervjupersonenes opplevelser.

Hemmende faktorer for fortsatt utvikling

Regeleverk & standarder

Ulike byggeforskrifter i Norden

De nordiske landenes byggeregler og krav til byggeprodukter er ulike, noe som vanskeliggjør handel over grensene og byggeselskapenes virksomheter i flere nordiske land. Bedrifter som vil legge inn anbud i nabolandet kan til og med ha vanskelig for å finne ut av hvilke regler som gjelder. Noen ganger tas det en avgift for at de skal få tilgang til nasjonale søknadsdokumenter.

Det er forskjellene i detaljer i byggeforskrifter som skaper grensehinder mener en av intervjuobjektene. Andre eksempler på reelle grensehinder som beskrives er forskjeller på dimensjoner av trevirke i de forskjellige landene. Dette skaper problemer for varehandelen som må håndtere ulike standarder med ulike produktspesifikasjoner. Drivkraften for en standardisering burde være kostnadsbesparelser og

muligheten for å nå et større marked.

En annen intervjuperson peker på forskjeller med hvordan klimadeklarasjonene av bygg («0-utslipp») møtes og håndteres på ulike måter i Norge og Sverige.

- **Ulike byggeforskrifter** – forskjeller i detaljer skaper grensehinder.
- **Ulike regler** – for eksempel for overflatebehandling, brannbeskyttelse, impregnering og lyd.
- **Ulike dimensjoner på trevirke** – kan store aktører innenfor byggehandelen påvirke til forandring?
- **Klimatdeklarasjon av byggnader** – det finnes forskjeller på hvordan et 0-utslippshus deklarerer i Norge og i Sverige.

Teknisk godkjenning i Norge

Svensk boligbygging består i stor grad av elementer eller moduler og ca. 80% er produsert i en fabrikk. Tilsvarende produksjon av elementer i Norge er 25%.

En av intervjuobjektene beskrev veldig tydelig hvordan forskjellene påvirker forretningsmulighetene.

Forskningsledere fra SINTEF fikk i samarbeid med en norsk entreprenør i oppdrag å undersøke muligheten for å importere svenske byggesystemer til Norge.

Det første steget var at den svenske eksportøren måtte få teknisk godkjenning fra SINTEF for å kunne eksportere svenske «KL-trelementer» tilsvarende

massivtre til Norge. Det neste steget i byggeprosjektet innebar at den norske entreprenøren også trenger teknisk godkjenning fra SINTEF for å sette sammen store elementer av massivtre til et byggesystem.

- **Norsk teknisk godkjenning** av produkter (massivtre, KL-elementer osv.).
- **Norsk teknisk godkjenning** for å montere elementer av massivtre.

Finansieringsordninger hemmer innovasjon via testsentre

I dag hemmer svenske og norske finansieringssystemer små og mellomstore bedrifters evne til å bruke testsentre og ferdigheter i nabolandet i sitt utviklings- og innovasjonsarbeid. Dette er en kjent grensebarriere og identifisert av tidligere prosjekter (Interreg-prosjektet The Bioeconomy Region). Flere av intervjuobjektene anser det som et stort problem og mener at dersom innovasjonsarbeidet skal fremmes, bør midlene «følge selskaper over grensen».

Finansieringssystemer må også forenkles og harmoniseres ettersom aktører i Norden er avhengige av hverandres kompetanse.

Et eksempel på hvordan grensebarrieren bremser utviklingen handlet om å teste et nytt plastprodukt. Et svensk selskap ønsket å teste produksjonsmulighetene for et nytt plastprodukt ved testsenteret SIVA katapult i Gjøvik.

Det ble tatt kontakt med Paper Province og Sør-Hedmark Næringshage via Interreg-prosjektet The Bioeconomy Region. Siden Sør-Hedmark Næringshage verken kunne bruke ressurser til å finne en norsk partner eller tilby det svenske selskapet innledende finansiering, var det ikke mulig for det svenske selskapet å teste produksjonsmulighetene ved testsenteret på Gjøvik.

- **Finansieringssystemer hemmer innovasjon via testsentre** – bedrifter har vanskelig for å bruke testsentre og ferdigheter i nabolandet. Ulike reguleringer og strukturer for innovasjonsstøtte og finansiering hindrer.

>>>

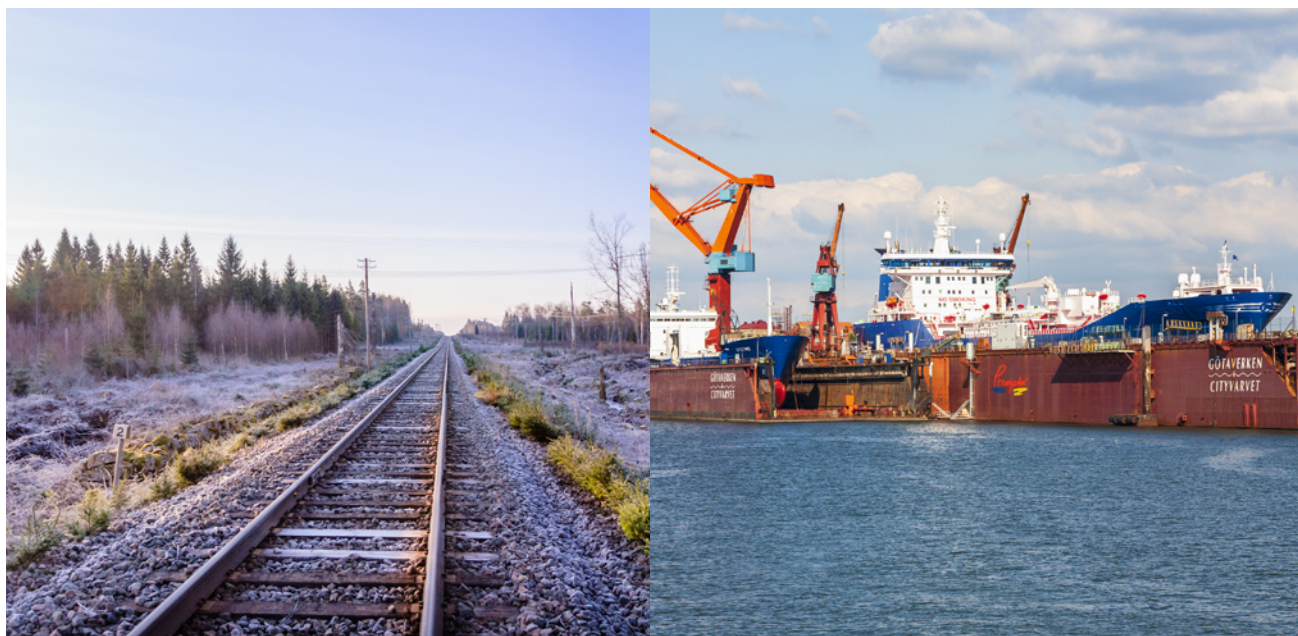

Infrastruktur og transport

Flere av intervjuobjektene peker på store mangler i infrastruktur og ledig kapasitet på jernbane over den norsk-svenske grensen. Göteborg havn er Skandinavi- as største havn og den viktigste ferdselsåren for både Norge og Sverige ved eksport og import.

Forskriften om vogntogvekt i Norge og Sverige varierer også og er en godt kjent grensehinder.

- **Mangler i infrastrukturen** – det er mangel på kapasitet på flere viktige jernbanelinjer langs innfartsåren fra Norge og ned til Göteborg havn.
- **Forskrift om transport** – ulike vekter gjelder for lastebiltransport i Norden.

Det mangler et felles pantesystem

Det finnes ikke noe felles pantesystem i Norge og Sverige. En intervjuer beskriver hvordan svenske aluminiumsbokser ikke kan håndteres av pantesystemet i Norge. Aluminiumbokser havner i restavfallet i stedet for å bli resirkulert, noe som skaper et stort avfallsproblem i grenseområdene i Norge og er også uholdbart fra et bærekraftsperspektiv. Selv om dette er et

komplekst problem med mange involverte aktører, bør pantesystemene harmoniseres.

- **Det finnes ikke noe felles pantesystem** for eksempel aluminiumsbokser.

Skatteregler

For personer som bor i Sverige og utfører arbeid i Norge gjelder 6-måneders regelen (183 dagers regelen). Regelen medfører problemer ved lengre byggeprosjekt, eller om tidsplanen for et prosjekt forskyves. Bedriftene kan enten tvinges til å bytte ut personalet etter seks måneder, eller velge å fra begyn-

nelsen bare ansette personer som bor i Norge. Dette skaper problemer ifølge intervjuobjektene.

- **183 dagers regelen** – svensk personell i Norge får ikke jobbe mere enn 6 måneder i nabolandet.

Toll & MVA

Den svensk-norske grensen er EUs yttergrense. Til tross for dette mener intervjuobjektene at det bør kunne forenkles ytterligere for strømmen av mennesker og kapital over grensen. Flere sier at det er forenklinger som kan utvikles. Et godt eksempel er at selskaper allerede kan administrere eksport og import av tre over grensen via en digital app. Import av mat til Norge er derimot et område som oppfattes å ha et omfattende regelverk, noe som fører til at varer krysser grensen på andre måter, sier de. Det er behov for både kunnskapsformidling og forenkling.

- **EUs yttergrense** – strømmen av mennesker og kapital må tilrettelegges.
- **Forenklet tolladministrasjon**
- **Import av matvarer** – Tungt regelverk bidrar til at en del næringsdrivende velger å transportere varer over grensen som privatpersoner.

Opprinnelsesbevis

Fossilfritt stål er et produkt hvis opprinnelse er sertifisert ved hjelp av en etikett, et stemplet opprinnelsesbevis. Hvis systemet ikke fungerer, og selskaper velger å forbigå regelverket påvirker det naturligvis markedet negativt. Intervjuobjektene mener at for eksempel østeuropeisk stål transporteres gjennom transittland og deretter videre til Norge og Sverige med feil sertifisering.

- **Opprinnessertifikate** – for fossilfritt stål blir forbigått.

Utdannelse og kompetanseheving

Prosjektering innenfor byggsektoren er en fase der arbeidsmetoden merkbart skiller seg mellom Norge og Sverige, mener en av intervjupersonene. Selskapet hadde opprinnelig til hensikt å bruke sine norske ingeniører, men valgte senere å ansette en svensk ingeniør til svenske prosjekter. En av grunnene til dette var at svenske prosjekter oppfattes som mer ressurskrevende og tidkrevende. En annen stemme beskriver forskjeller i utdanning ved svenske og norske universiteter og høyskoler, noe som gjør validering og matching vanskeligere.

- **Yrkeskompetanse** – arbeidsmetoden i blant annet prosjekteringsfasen er ulike.
- **Universitet og høyskoler** – forskjeller i utdannelsene vanskeliggjør validering og matching på arbeidsmarkedet.

Kapital og finansiering

Det er generelt vanskeligere å få finansiering i Sverige enn i Norge, mener en intervjuperson. En mere omfattende svensk prosess oppleves som en barriere. Svenske kredittgivere oppfattes for eksempel som at de har et strengere krav på «kjenn din kunde» for å forhindre hvitvasking.

- **Kapital og finansiering** – en mer omfattende svensk finansieringsprosess oppfattes som en barriere.

Eiendomstransaksjoner

Eiendomstransaksjoner er en krevende prosess i Norge, den samme prosessen i Sverige oppleves av intervjuobjektene som mye enklere, noe som bidrar til sterkt reduserte kostnader.

- **Eiendomstransaksjoner** oppfattes som en krevende prosess i Norge.

Språk

Selv om prinsippet er det samme i svenske og norske leieavtaler, blir språket en utfordring, ifølge en av intervjuobjektene. For eksempel oppfattes loven i svenske leieavtaler som vanskelig å forstå. Et annet område der språket oppleves som et grensehinder er medisintekniske bi-pakke sedler. Når språk blir et hinder, økes kravene til en kombinasjon av fag- og språkferdigheter. Andre intervjuobjekter uttrykker at de samme ordene kan ha forskjellige betydninger i Norge og Sverige, noe som lett skaper misforståelser.

- **Språket i leieavtaler** – svenske leieavtaler oppfattes å avvike sterkt fra norske.
- **Språket** – medisinske bi-pakke sedler fremmes som et grensehinder.
- **Språket** – det samme ordet kan ha forskjellige betydninger på svensk og norsk språk.

Mentale og kulturelle forskjeller

Flere intervjuobjekter påpeker at det er mange forskjeller i hvordan vi organiserer oss, noe som selvfølgelig påvirker samarbeid og forretningsvirksomhet over den svensk-norske grensen. Det uttrykker også at de kulturelle forskjellene er store, noe som skaper problemer, spesielt hvis selskaper ikke er klar over dem.

- **Forskjeller i kultur og hvordan vi organiserer oss** kan påvirke samarbeidet og gjøre det vanskeligere å slutføre forretningsavtaler.

Pandemi

– stengte grenser og delte samfunn

Den pågående pandemien har påvirket vilkårene for norsk-svenske grenseregioner. Kanskje mere enn noen i forveien kunne forutse.

Mari Wøien Meijer, forsker fra Nordregio, har trukket konklusjoner fra flere COVID-19-studier og mener at en lukket grense har delt samfunnene. Pandemien har på mange måter vist vanskeligheter i det nordiske samarbeidet, og det har vært stor frustrasjon over regelverket, sier hun. Mediebildet har forsterket fordommene, noe som i hovedsak har påvirket grensependlere i nærområdet langs grensen.

Høy pris for grensependlere og lokalt næringsliv

Det nordiske samarbeidet, og visjonen om å være den mest integrerte regionen i verden, har blitt satt under press under pandemien. Nordiske regjeringers tilnærming til pandemien indikerer mangler i kommunikas-

jon og bevissthet om virkeligheten i grensesamfunnet. Pandemien har tydelig vist hvor skjørt det nordiske samarbeidet kan være.

Nordregio påpeker at grenseoverskridende samarbeid mellom komiteer og organisasjoner har fortsatt under pandemien. Kommuner og lokale aktører har gjort en stor innsats for å sikre tilgjengeligheten til grunnleggende varer og tjenester, og har påvirket nasjonale myndigheter for å tillate at grensependlere fortsatt kan krysse grensen. Informasjonen som ble gitt til nasjonale myndigheter spilte en viktig rolle for å påvirke beslutningene omkring kritiske spørsmål.

Svinesundskomiteens samarbeidsrolle

I den sørligste grenseregionen mellom Norge og Sverige har Svinesundskomiteen en viktig samarbeidsrolle og kan i enhver ny situasjon samle politikere over grensen. Sammen med aktører i svært interessante næringer

er det nødvendig å studere hvilke erfaringer koronakrisen har medført, både på kort og litt lengre sikt. Ikke minst i lys av vår vilje til å utvikle bygg- og tresektoren samt marine næringer i grenseområdet.

I løpet av 2020 og 2021 gjennomførte Svinesundskomiteen intervjuer med representanter for selskaper og andre aktører i skogsbasert bioøkonomi for å skape et tydeligere bilde av hvordan pandemien har påvirket kontakter og næringsliv i Norden.

Vareflyten har fungert

Intervjuobjektene beskriver ganske samstemt at vareflyten over den svensk-norske landegrensen har fungert temmelig godt under pandemien, selv om det har oppstått midlertidige logistikk og leveranseproblemer. Noen av bedriftene beskriver hendelser med grensepolitiet, men ikke mere alvorlige en at det ganske kjapt kunne løses.

Lange ventetider for transportører ved Svinesundbroen der vedlikeholdsarbeid pågår, forstyrret yrkestrafikken allerede før pandemien, og denne tilstanden er ikke forbedret. Svinesundskomiteen, sammen med nærings- og interessegrupper, fremmet høsten 2021 forslag til midlertidige løsninger for å bedre situasjonen og redusere kostnadene ved økt transporttid. Intervjuobjektene mener også at det har vært forskjeller mellom ulike grenseoverganger, hvor smidig transport og grensependlere har kunnet krysse.

Problemer knyttet til arbeidskraft

Flere av intervjuobjektene mener at de største grenseproblemene har vært knyttet til arbeidskraft, eksperter og ansatte som har måttet krysse grensen mellom Norge og Sverige. For eksempel fikk svensk arbeidskraft ikke lov til å krysse grensen til Norge selv om de bodde i områder der den regionale smitten har vært lav.

Mot slutten av 2021 kom signaler fra pendlerne gjennom media om at de ikke orker mere testing og usikkerhet, men at de velger å søke arbeid der de bor.

Tilliten til hverandre svikter

Pandemien har virkelig testet relasjonene i Norden, og intervjuobjektene som ble kontaktet flere ganger under pandemien har bekreftet inntrykket av at tilliten til hverandre er tynnslitt i kantene.

Selv om det er de myke verdiene som har vært mest berørt, og ikke de faktiske varestrømmene, kan dette på

sikt føre til at selskap ser behovet for å spre risiko og finne nye leverandører som er nærmere. Det beskrives som om pandemien skapte sår i den svenske sjelen og at det har vært en «oss og dem»-mentalitet.

Samtidig har pandemien lært oss at digitale møter og webinarer er like naturlige som et fysisk møte. Å bygge nettverk og skape nye kontakter har på en måte blitt mer komplekst, noe som kan påvirke tillit og samarbeid i grenseoverskridende regionale prosjekter. Gevinsten er at når kontakten allerede er opprettet og tilliten er på plass, da har det fungert bra å holde tett kontakt gjennom de digitale verktøy.

Stemmer om pandemien

Trond Erik Grundt, Grensetjåsten Norge-Sverige

” Pandemien har ført til at relasjonene mellom Sverige og Norge har blitt satt på prøve de siste årene, framfor alt for grensependlerne. Deres nærområde befinner seg i to land. Restriksjoner som ble innført over natten fikk svært uheldige konsekvenser for livet på tvers av riksgrensen. Hverdagen ble totalt forandret og daglig samarbeid som før var helt naturlig, ble plutselig umulig å gjennomføre.”

Martin Andersson, KGH Customs Services AB

” För våra tjänster i stort ser jag egentligen inget som påverkat. Vi har haft vissa ”hick-ups” med Grånspolisen i Sverige, främst när de inte släppte in lastbilschaufförer från Danmark i transit till Norge. Det var dock ett missförstånd enligt Grånspolisen som varade en kväll/natt. Annars har det i stort hanterats bra, dock kan det på sikt öka protektionismen och inte främja handel”.

Ola Rostad, Tretorget AS

” Det meste har funka bra. Problemer er knyttet til arbeidskraft – vi har mye grensependling og vi trenger også ekspertise fra Sverige / EU for å kunne montere og levere avansert utstyr. Til en viss utstrekning har dette også vært et hinder fra Norge til Sverige, men større fra Sverige/EU. Etablering av nye kontakter og nye markeder er tyngre når man ikke selv kan reise, men må bruke e-kommunikasjon”.

” For oss som bor i en grenseregion, vil det være nødvendig å tenke på grensen og se muligheter for gründere og borgere på begge sider.”...

Å løse grensehinder er regional utvikling

Svinesundskomiteen har jobbet i snart ti år for å minimere grensehindringer for næringslivet. Regional innsats er viktig for grenseregionen og bidrar også til at nasjonalt og nordisk grensehinderarbeid lykkes.

For oss som bor i en grenseregion, vil det være nødvendig å tenke på grensen og se muligheter for gründere og borgere på begge sider. Sterke regioner er fremtidens vinnere.

Under arbeidet har vi sett et stort behov for innsats i marin industri så vel som i byggesektoren og skog- og treindustrien. Å løse grensebarrierer og bidra til bedre forhold for fremtidige næringer gjør at vi gir rom for mer innovative produkter og tjenester. Men det betyr også at vi gjør det lettere for daglig virksomhet som kan vokse i tråd med forenklinger.

Konklusjoner når det gjelder grensehinder innen skogsbasert bioøkonomi

I to Interreg-prosjekter har Svinesundskomiteen satt søkelys på grensehinder i skogsbasert bioøkonomi. Hvilke barrierer reiser aktørene i bransjen og hvor ser de utfordringer og muligheter? Det korte svaret er at aktørene tar opp både formelle grensehinder, det vil si lover og forskrifter, og uformelle barrierer som informasjon, kultur og språk. Noen konklusjoner er spesielt viktige å trekke frem.

Mange grensehinder sitter i detaljene

Intervjuene med aktørene i skogsbasert bioøkonomi viser, akkurat som grensebarrierearbeidet i EU og Norden, at det er mange forskjeller i regelverket i næringen. Noen ganger er forskjellene gode, og noen ganger handler det mer om detaljer. For selskaper er selvfølgelig de store forskjellene lettere å holde styr på, og det kan være detaljene som skaper usikkerhet og hemmer investeringer på den andre siden av grensen.

Kompetanse over grensen

Økt utveksling mellom universiteter, høyere utdanningsinstitusjoner og andre utdanningsaktører er en faktor som kan dempe forskjeller i kompetanse og arbeidsmåter i for eksempel byggesektoren. Aktørene påpeker for eksempel at designfasen i byggeprosjekter drives på ulike måter, noe som tvinger selskap til å ansette kompetente medarbeidere i nabolandet for ikke å risikere feil som påvirker kostnader eller tidsplaner.

The Transfiguration of Lines Robert Curran

Offentlige støtteordninger må bidra til verdiskaping

Bedrifter har i dag begrenset tilgang til offentlige investeringer i testsenter og kompetanse innen innovasjon i nabolandet. Finansieringssystemer setter grenser. Med den nordiske visjonen i tankene er dette en helt unødvendig grensebarriere. Offentlige tjenester må selvsagt gå foran.

System og krav til bærekraft må være kompatible

Intervjuobjektene peker på hvordan utviklingen innen digitalisering og standardisering, samt sertifisering i bærekraft og sirkulære systemer for materialer, påvirker handelen mellom land. Systemene må være felles eller kompatible, slik at nye grensehinder ikke oppstår. Et godt eksempel er GTIN, globalt varenummer, en standardisert identifikasjon for byggevarer, som fem av de store byggeaktørene i Sverige stiller som krav allerede i 2022.

Positiv grensekultur er ferskvare

Hendelser de siste to årene har vist veldig tydelig hvor enkelt det er å påvirke menneskenes og bedriftens syn på hverandre og nabolandet. Forholdene for norsk-svenske grenseregioner har blitt påvirket av pandemien og viste dessverre også vanskeligheter i det nordiske samarbeidet. Ikke minst må offentlige aktører gjøre en stor innsats for å øke samarbeidet igjen og vise hvilke ambisjoner samfunnet har, slik at bedriftene kan oppleve trygghet for å vokse på begge sider av grensen.

Regional utvikling på kort og lang sikt

Store deler av grensehinderarbeidet i skogsbasert bioøkonomi er et langsiktig arbeid for å fjerne forskjeller i lover og forskrifter i Norden eller dempe virkningene av grensehinder. Det krever utholdenhet, men også forståelse for at beskrivelsen av grensehinder og kommunikasjon rundt grensehinder er de første trinnene i løsningsprosessen.

Politikere som tar opp sakene på lokalt, regionalt, nasjonalt og nordisk nivå blir ekstremt viktige for vellykket grensebarrierearbeid. Myndighetenes engasjement og prioriteringer vil være like avgjørende.

De av oss som jobber regionalt med ansvar for grensehinder har en naturlig rolle i å ta opp, beskrive og kommunisere formelle grensehinder, for eksempel i byggesektoren, men samtidig må vi tenke på hva som skaper størst effekt. Vi må fordele ressursene våre mellom de lange prosessene rundt formelle grensehinder og mer kortsiktig arbeid for å dempe effektene ved å øke bedriftenes kunnskaper om grensehinder og kulturelle forskjeller.

Intervjuobjektene mener også at diskusjoner om grensehinder må gjennomsyre hele den regionale utviklingen og være tettere knyttet til innovasjonsarbeid for å kunne styrke bedriftene i grenseregionen.

Hva er et grensehinder?

Nordisk Ministerråd definisjon er:

”Lover, offentlige regler eller praksis som hindrer individers mobilitet eller bedrifters muligheter for å arbeide over grensen i Norden”

Denne rapporten beskriver opplevde grensehinder i skogsbasert bioøkonomi – Norge og Sverige

Kontaktpersoner:

Linda Engsmyr

Ordfører
Svinesundskomiteen
+47 40 01 14 88
linda.engsmyr@sarpsborg.com

Kent Hansson

Vice ordfører
Svinesundskomiteen
+46 (0)526-191 20
kent.hansson@stromstad.se

Annika Daisley

Prosjektleder
Svinesundskomiteen
+46 (0)733 35 85 12
annika.daisley@svinesundskommitten.com

Svinesundskomiteen er et politisk samarbeid mellom svenske og norske kommuner og regionene i Viken og Västra Götaland. Vi er en av 12 grenseregioner som jobber på oppdrag av medlemmene og det Nordiske Ministerrådet. Våre fokusområder er blå og grønn tilvekst, turisme og grensehinder/grensemuligheter.

Norska partners:

Trebruk AS | Østfold forskning | ARD Innovation | NTNU Gjøvik | Tretorget AS | Sør-Hedmark næringshage AS | i4plastics v SINTEF Raufoss manufacturing | Gausdal Bruvoll SA | Den norske emballasjeforening | Pan Innovasjon AS | Landsbyen Næringshage Kvinner i skogbruket | Trevekst Oppland | Aggrator Inkubator Ås | Termowood AS | Klosser Innovasjon | SINTEF Manufacturing | Fremtidsmat Regionalparken Haldenkanalen | Grønn Vekst Hallingdal v/ Flå Vekst | Norwegian Fashion Hub | Næringshagen i Østfold Stiftelsen Vitenparken Campus Ås | Kjeller Innovasjon AS | Buskerud næringshage AS

Denne rapporten er finansiert av Interregprosjektet **Bioeconomy Regions in Scandinavia** (Region Värmland, Paper Province, Viken fylkeskommune, Innlandet fylkeskommune, Svinesundskommittén, Västra Götalandsregionen, Fyrbodals kommunalförbund, Region Dalarna, Innovatum Science Park, Norwegian Wood Cluster IUC Dalarna og Interreg) og prosjektet **Ta bort onödiga gränshinder** (Länsstyrelsen i Västra Götaland, Viken fylkeskommune, Västra Götalandsregionen og Svinesundskommittén).